ABBAS MAHMÛD el-AKKĀD

عباس محمود العقاد

bk. **AKKĀD, Abbas Mahmûd**
Mısırlı gazeteci, mütefekkir, şair ve edebiyat münekkidi.

Akkâ'da basılan hicrî 489 (1095) tarihli altın sikke (İstanbul Arkeoloji Müzesi, Teşhir, nr. 668)

Paşa'nın bu bölgedeki son dayanak noktası olan Akkâ yeniden Osmanlı hâkimiyetine girdi. Bundan sonra bir sürgün yeri ve hapishane olarak şöhret kazandı.

1888'de idarî taksimat açısından vilâyet haline getirilen Beyrut'a bağlanan beş mutasarrıflıktan biri de Akkâ oldu. Burada I. Dünya Savaşı'ndan önce Hayfa-Akkâ demiryolu hattı kuruldu. Akkâ 1918'de İngilizler tarafından işgal edildi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise bu bölge ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler Komisyonu tarafından yeni bir plan ortaya atıldı (29 Kasım 1947). Ancak Mayıs 1948'de İngiliz himayesi sona erdiği sırada İsrail kuvvetleri şehri işgal ettiler.

Akkâ'da küçük el sanatları ve metalurji, dokuma, gıda endüstrileri gelişmiştir. Ayrıca turistik önemi de son yıllarda artmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *TD*, nr. 300, s. 234-235; nr. 427, s. 110-111; nr. 559, s. 277-278; nr. 1038, s. 95; Belâzürî, *Fütûḥ* (Rıdvân), s. 124-125; Makdisî, *Aḥsenü't-teḳāsîm*, III, 162-163; İbn Cübeyr, *er-Riḥle*, Beyrut 1384/1964, s. 276-277; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 105-107; F. R. Charles-Roux, *Les Echelles de Syrie et de Palestine au XVIIIe siècle*, Paris 1928, s. 133; U. Heyd, *Ottoman Documents on Palestine 1552-1615*, Oxford 1960, s. 42, 60, 81-82, 84, 111, 129; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1983, s. 51-54, 133-134; Ramazan Şeşen, *Salâhaddîn Devrinde Eyyûbîler Devleti*, İstanbul 1983, s. 76-95; M. C. Şahabeddin Tekindağ, "Yeni Kaynak ve Vesîkalar Işığı Altında Bonaparte'in Akkâ Muhâsarası", *TD*, sy. 20 (1965), s. 1-20; H. Rhode, "The Geography of the Sixteenth Century Sancak of Safad", *Ar.Ott.*, X (1987), s. 179-218; *Mv.Fs.*, III, 290-306; Cedric Norman Johns, "Acre", *EBr.*, I, 102-103; F. Buhl, "Akkâ", *İA*, I, 250-251; a.mlf., "ʿAkkā", *EI²* (İng.), I, 341; Feridun Emecen, "Zâhir Ömer", *İA*, XIII, 455-456.

FERİDUN EMECEN

AKKĀD, Abbas Mahmûd

(عباس محمود العقاد)

(1889-1964)

Mısırlı gazeteci, mütefekkir, şair ve edebiyat münekkidi.

Babası Mahmûd İbrâhim el-Akkād Dimyatlı, annesi ise Diyarbakırlı bir aileye mensuptur. Asvan'da doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra Kahire'ye giderek resmî bir dairede görev aldı (1904); fakat memuriyetten hoşlanmadığı için işini bırakarak (1907) gazeteciliğe başladı. 1912-1918 yılları arasında yine memurluğa dönerek I. Dünya Savaşı yıllarında öğretmenlik yaptı; savaştan sonra tekrar gazeteciliğe başladı. Dil ve edebiyat alanındaki yazılarıyla temayüz edince Arap Dili Akademisi (Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye) ve Arap İlimler Akademisi (el-Mecmau'l-ilmiyyü'l-Arabî) üyeliklerine seçildi (1940). Ayrıca, Mısır'ı İngilizler'den kurtarmak için mücadele eden Sa'd Zağlûl Paşa'nın kurduğu Vefd Partisi'nden parlamenter ve partinin en büyük ideologu olarak siyasî hayatta önemli rol oynadı (1929-1930, 1944-1950). 1950 yılından itibaren, özellikle 1952'de cumhuriyetin kurulmasından sonra, ilerlemiş yaşının da etkisiyle siyasetten çekildi. Ölümüne kadar kendini dinî konular üzerinde araştırma yapmaya vakfetti ve bu alanda yazdığı eserleriyle büyük takdir topladı. 1960'ta Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnâsır tarafından kendisine "Devlet Edebiyat Takdir Mükâfatı" verildi. 12 Mart 1964'te öldü ve Asvan'a gömüldü.

XX. yüzyıl Mısır kültürünün gelişmesinde önemli bir yeri bulunan Akkād gazeteci, eğitimci, polemikçi, tenkitçi, edip ve şair olarak ün yaptı. İlkokul mezunu olduğu halde kendi kendini yetiştirdi ve baskı kabul etmeyen karakterinin de etkisiyle tamamı mücadelelerle dolu bir ömür geçirdi.

Abbas Mahmûd Akkâd

Dindar bir aileden gelen Akkād fizik ve moral olarak güçlü bir yapıya sahipti. Onun çetin bir sanat ve siyaset adamı olarak yetişmesinde, o günkü Mısır'ın içinde bulunduğu şartların büyük tesiri olmuştur. Edebiyat zevkini ve mücadele ruhunu kazanmasında sohbetlerine katıldığı Ahmed el-Cedâvî'nin, millî siyaset görüş ve ahlâkını elde etmesinde Muhammed Abduh'un önemli rolü vardır. Daha dokuz yaşlarında iken edebiyata ilgi duymuş, ilk eseri Hz. Peygamber için yazdığı kasideler olmuştur. Çocukluğundan itibaren pek çok Batı kaynaklı edebiyat ve felsefe kitabı okumuş ve bu eserlerin tesirinde kalarak bir süre inkâra düşmüşse de, yazdığı dinî eserlerinden de anlaşılacağı gibi, kısa bir müddet sonra daha güçlü olarak tekrar imana dönmüştür. O, modern Arap edebiyatının en çok eser veren şair ve yazarlarından biridir. İlki 1919 yılında yayımlanan ve sayısı onu geçen divanları, bazı ünlü klasik ve modern Arap şairleri üzerine incelemeleri, dil ve edebiyatı konu alan araştırmaları ve en fazla başarı sağladığı tenkit türünde pek çok eseri bulunmaktadır. İngilizce, Almanca ve Fransızca'yı çok iyi öğrenmiş, Batı kültürünü hazmetmiş ve özellikle William Hazlitt, Mill Macaulay ve Coleridge gibi İngiliz yazarlarla Lessin, Schopenhauer ve Nietzsche gibi Alman düşünürlerin etkisinde kalmıştır.

Abbas Mahmûd, tenkidin hürriyet devrinin ürünü olduğunu belirtir. Kendisi de doğuştan tenkit kabiliyetine sahip ve Arap edebiyatının en büyük münekkitlerinden biri sayılmaktadır. Abdurrahman Şükrî ve Abdülkādir el-Mâzinî ile birlikte Medresetü't-tecdîd veya el-Mezhebü'l-cedîd adını verdikleri bir edebiyat akımının öncülüğünü yapmış ve Mustafa Sâdık er-Râfiî, Emîrü'ş-şuarâ Ahmed Şevki gibi eski edebiyat taraftarlarına şiddetle hücum etmiştir. Ancak edebiyatta yeniliği "taklitten kaçmak" şeklinde tanımlamış, yeni edebiyatta olduğu kadar eski edebiyatta da güzel şiirin bulunduğunu kabul etmiştir. Onun gazeteciliği sert bir milliyetçi kalem şeklinde gelişmiş, İngiliz yanlısı Nahas Paşa hükümetini on makalede devireceğini söylemiş ve bunu dokuzuncu makalede başarmıştır. Aynı görüşle Osmanlılar hakkındaki fikrini "Türk devletinin bekasını isterim, hâkimiyetini istemem" şeklinde ifade etmiş ve II. Abdülhamid'i yalnız Meşrutiyet'in ilânında övmüştür. 1942 yılında, Hitler en güçlü döneminde iken

yazdığı bir makalede, onun sonuçta mağlûp olacağını söyleyerek ileri görüşlü bir yazar olduğunu da ispat etmiştir.

Daha sağlığında hayatı, sanatı ve fikirleri üzerinde altmıştan fazla araştırma yapılmıştır (bk. Hamdi es-Sekkût, II, 799-806). Bu eserlerde Akkād bütün cepheleriyle ele alınmış, sanat ve düşünce hayatının genel bir kritiği yapılmıştır. Hamdi es-Sekkût tarafından hazırlanan ve Dârü'l-kütüb müessesesince "A'lâmü'l-edebi'l-muâsır fî Mısr" serisinin beşinci kitabı olarak neşredilen iki ciltlik bibliyografik çalışma bunların en önemlisi sayılabilir.

Kırk bin ciltlik bir kütüphaneye sahip bulunan Akkād edebî, felsefî, dinî ve siyasî konularda yüzden fazla eser kaleme almıştır. Bazıları defalarca basılmış olan eserlerinden belli başlılarını şöyle gruplandırarak zikretmek mümkündür:

Edebî Eserleri. a) Divanları: *Yakazatü'ṣ-ṣabâḥ* (Kahire 1916); *Vehcü'z-zahîre* (Kahire 1917); *Eşbâḥu'l-aṣîl* (Kahire 1921); *Eşcânü'l-leyl* (Kahire 1925) (bu dört divan *Dîvânü'l-ʿAkkād* adıyla bir araya getirilmiştir, Kahire 1928); *Hediyyetü'l-kervân* (Kahire 1933); *Vaḥyü'l-erbaʿîn* (Kahire 1933); *ʿÂbirü's-sebîl* (Kahire 1937); *Eʿâṣîrü Maġrib* (Kahire 1942); *Baʿde'l-eʿâṣîr* (Kahire 1950) (bu beş kitap da *Ḫamsetü devâvîn li'l-ʿAkkād* adıyla yeniden yayımlanmıştır, Kahire 1973). **b) Edip ve şairlerle ilgili eserleri: 1.** *ʿÖmer b. Ebî Rebîʿa şâʿirü'l-ġazel* (Kahire 1951). **2.** *et-Taʿrîf bi-Shakespear* (Kahire 1958). **3.** *İbnü'r-Rûmî ḥayâtühû min şiʿrih* (Kahire 1931). Bu eser Akkād'ın edebî görüşlerini dile getirmesi bakımından önemlidir. **4.** *Cuḥâ eḍ-ḍâḥiki'l-muḍḥik* (Kahire 1956). Bu eserinde Araplar'ın Nasreddin Hoca'sı durumunda olan Cuhâ'yı ele almakta ve gülmenin felsefesini yapmaktadır. **5.** *Ebû Nuvâs* (Kahire 1953). Bu eser Akkād ile Tâhâ Hüseyin ve Selâme Mûsâ arasında edebî münakaşalara sebep olmuştur. **c) Diğerleri: 1.** *Matlaʿu'n-nûr* (Kahire 1955). **2.** *el-Luġatü'ş-şâʿire* (Kahire 1960). Bu iki eseriyle Tâhâ Hüseyin'in *Fi'ş-şiʿri'l-câhilî* adlı eserini tenkit etmektedir. **3.** *ed-Dîvân fi'n-naḳd ve'l-edeb* (Kahire 1921). İbrâhim el-Mâzinî ile birlikte yazdıkları bu eserde, eski edebiyat taraftarlarından Mustafa Sâdık er-Râfiî ile Ahmed Şevki tenkit edilmektedir. Buna karşılık Mustafa Sâdık er-Râfiî de Akkād'ın *Vaḥyü'l-erbaʿîn* adlı divanını, *el-ʿAkkād ʿale's-seffûd* isimli eseri ile tenkit etmiştir (Kahire 1930). **4.** *Ḫulâṣatü'l-yevmiyye* (Kahire 1912). Akkād'ın ilk eseri olup tenkit hakkındaki ilk görüşlerini ihtiva etmektedir. **5.** *el-Fuṣûl* (Kahire 1922). Bu eserinde, bir taraftan *Sefiller* adlı kitabındaki şahısları ince bir tahlile tâbi tutmadığından dolayı Victor Hugo'yu diğer taraftan da *Sefiller*'i Arapça'ya çeviren Nil şairi Hâfız İbrâhim'i tercümedeki dikkatsizliği ve metne hâkim olamayışı sebebiyle tenkit etmektedir. **6.** *Eştât müccemeʿât* (Kahire 1963). Bu eserinde Arapça'nın diğer dillere üstünlüğünü anlatmaktadır. **7.** *Sâre* (Kahire 1937). Yegâne romanıdır.

Siyasî Eserleri. *el-Ḥükmü'l-muṭlaḳ fi'l-ḳarni'l-ʿişrîn* (Kahire 1930). Bu kitabında Melik Fuâd'a dil uzattığı için dokuz ay hapse mahkûm edilmiştir. *Saʿd Zaġlûl* (Kahire 1936); *Hitler fi'l-mîzân* (Kahire 1940); *Benjamin Franklin* (Kahire 1956); *eṣ-Ṣahyûniyyetü'l-ʿâlemiyye* (Kahire 1956).

Felsefî Eserleri. *eş-Şeyḫ er-reʾîs İbn Sînâ* (Kahire 1946); *İbnü'r-Rüşd* (Kahire 1953); *Bernard Shaw* (Kahire 1950).

İslâmî Eserleri. 1. *Allah** (Kahire 1947). Tarih boyunca ulûhiyyet fikrinin kaynağı ve geçirdiği safhaları konu alan bu kitap onun en değerli eserlerinden biridir. **2.** *ʿAbḳariyyetü Muḥammed* (Kahire 1942). Otuz yılda tamamlanan bu eserin en uzun bölümlerini, en fazla tartışılan ve hataya düşülen konular olarak Hz. Peygamber'in savaşlarına ve evlilik hayatına ayırmıştır. Ancak Batı kültürünün tesirinde kalarak, Hz. Peygamber hakkında **abkariyye** (deha) kelimesini kullanması, yani Hz. Muhammed'in başarısını onun ilâhî vahye mazhar oluşu yerine beşerî deha ile izaha çalışması ve mûcizeye karşı tavır takınması, haklı olarak şiddetli tenkitlere mâruz kalmasına yol açmıştır. Nitekim Şeyhülislâm Mustafa Sabri de Akkād'ın eserini takdir etmekle birlikte onu bu konuda tenkit etmiştir (bk. *Mevḳıfü'l-ʿaḳl*, IV, 10 vd.). Bu eser M. Said Şimşek tarafından *Hz. Muhammed'in Eşsiz Deha ve Şahsiyeti* (Konya 1979) adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir. **3.** *ʿAbḳariyyetü'ṣ-Ṣıddîḳ* (Kahire 1943). Bu eser de Ali Özek tarafından *Hz. Ebû Bekir'in Şahsiyet ve Dehası* (İstanbul 1968) adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. "Abkariyye" serisinin diğer kitapları şunlardır: *ʿAbḳariyyetü ʿÖmer* (Kahire 1942); *ʿAbḳariyyetü'l-İmâm "ʿAlî İbn Ebî Ṭâlib"* (Kahire 1943); *ʿAbḳariyyetü Ḫâlid* (Kahire 1945); *ʿAbḳariyyetü'l-Mesîḥ* (Kahire 1953); *ʿAbḳariyyetü'l-ıṣlâḥ ve't-taʿlîm Muḥammed ʿAbduh* (Kahire 1963). Bu serinin Ebû Bekir, Ömer ve Hâlid b. Velîd'e dair kitaplarındaki fikir ve tahlilleri, muhtelif tarihlerde on kadar müellif tarafından lise öğrencilerinin faydalanması için sadeleştirilerek neşredilmiştir (bk. Hamdi es-Sekkût, II, 799, 806). **4.** *Dâʿi's-semâʾ... "Bilâl b. Rebâḥ"* (Kahire 1945). Bilâl-i Habeşî'yi anlattığı bu eserinde İslâm'da ırk ve kölelik meselesini ele almakta, bu konuda İslâm'ın yüceliğine temas etmektedir. **5.** *el-Felsefetü'l-Ḳurʾâniyye* (Kahire 1947). Bu eser *Kur'an Felsefesi* (Ankara, ts.) adıyla Ahmet Demirci tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. **6.** *el-Merʾe fi'l-Ḳurʾân* (Kahire 1960). Bu kitabında kadın hakları, evlilik, Hz. Peygamber'in evliliği, boşanma ve kadının örtünmesi gibi konuları ele almış, tesettürün İslâm ile başlamadığını, geçmiş dinlerde de örtünmenin var olduğunu Tevrat'tan delillerle ortaya koymuştur. Eser Ahmet Demirci tarafından *Kur'an'da Kadın Hakları* (İstanbul 1977) adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Kadın konusundaki diğer kitapları da *el-İnsânü'ṣ-ṣânî evi'l-merʾe* (Kahire 1912) ve *Ḥâzihi'ş-şecere*'dir (Kahire 1945). Daha sonraları bu iki kitap birleştirilerek *Ḥâzihi'ş-şecere ve'l-insânü'ṣ-ṣânî* adıyla yeniden neşredilmiştir (Kahire 1968). *el-Merʾe ẕâlike'l-luġz* adlı eseri ise ölümünden sonra yayımlanmıştır (Beyrut 1970). **7.** *Mâ yuḳālü ʿani'l-İslâm* (Kahire 1963). Batılılar'ın İslâm ve İslâm milletleri hakkında yazdıklarını ele aldığı bu eserinde, bunlardan iyi niyet sahiplerini takdir ederken art niyetlileri de tenkit etmektedir. Eser İslâm ve modern çağ, İslâm'da cihad, İslâm'da kölelik, psikoloji ve İslâm, tabii ilimler ve inanç meseleleri, modern çağda Kur'an'ın tefsiri ve daha birçok konuyu ihtiva etmektedir. Ölümünden sonra Mahmûd Ahmed el-Akkād tarafından neşredilen *el-İslâm daʿve ʿâlemiyye* (Kahire 1970) adlı kitabındaki makalelerinin birçoğu aynı konuları ihtiva etmekle beraber Hz. Peygamber, ramazan, oruç, bayramlar ve hicrete dair yazılarının muhtevası daha farklıdır. İslâm medeniyeti ile ilgili makaleleri ise Hassânî Hasan Abdullah tarafından derlenerek *el-İslâm ve'l-ḥaḍâretü'l-insâniyye* adıyla yayımlanmıştır (Beyrut 1973).

İslâmî sahadaki bu kitaplarla birlikte Akkād'ın aynı konu ile ilgili otuza yakın eseri bir araya getirilerek 1971'de Beyrut'ta *Mevsûʿatü ʿAbbâs Maḥmûd el-ʿAkkād el-İslâmiyye* adıyla beş cilt halinde neşredilmiştir. Birinci cilt *Tevḥîd ve enbiyâʾ*, ikinci cilt *el-ʿAbḳariyyâtü'l-İslâmiyye*, üçüncü cilt *Şaḫsiyyât İs-*

lâmiyye, dördüncü cilt *el-Ḳur'ân ve'l-İslâm,* beşinci cilt *Buḥûs̱ İslâmiyye* adlarını taşımaktadır. Ayrıca, bütün eserleri 1984 yılında Beyrut'ta Dârü'l-kütübi'l-Lübnânî tarafından yirmi altı kitap halinde *el-Mecmû'atü'l-kâmile li-mü'ellefâti'l-üstâẕ 'Abbâs Maḥmûd el-'Aḳḳâd* adıyla yayımlanmıştır. Bu yayımda, her biri dörder cilt tutan *el-'Abḳariyyâtü'l-İslâmiyye, el-İslâmiyyât, el-'Aḳā'id ve'l-meẕâhib,* yedi ciltlik *Terâcim ve siyer,* iki ciltlik *es-Sîretü'ẕ-ẕâtiyye,* üç ciltlik *el-Edeb ve'n-naḳd,* birer citlik *el-Felsefetü'l-İslâmiyye* ve *Ḥaḍâratü'l-İslâm* serileri olmak üzere yetmiş altı kitabı yer almıştır. Hamdi es-Sekkût'un bibliyografik çalışmasında onun muhtelif dergi ve gazetelerde neşredilen 3897 araştırması ve makalesi zikredilmiştir.

Otobiyografik Eserleri. 1. *Ene* (Kahire 1964). Dokuz bölümden meydana gelen eserde kendi hayatını anlatmaktadır. 2. *Ḥayâtü ḳalem* (Kahire 1964). Sanat, edebiyat ve Arap şiiri hakkındaki görüşlerini, özellikle de gazetecilik hayatına dair makalelerini Tâhir et-Tanâhî bu adla neşretmiştir. 3. *'Âlemü's-südûd ve'l-ḳuyûd* (Kahire 1937). Hapishanedeki günlerini anlattığı bu eser, 1935 yılında *Küllü şey'* dergisinde tefrika edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Akkâd, *es-Sîretü'ẕ-ẕâtiyye-1: Ene, ḥayâtü ḳalem* (*el-Mecmû'atü'l-kâmile* içinde), Beyrut 1982; a.mlf., *Rudûd ve ḥudûd,* Beyrut, ts., s. 9; Brockelmann, *GAL Suppl.,* III, 139-156; Abdülhay Diyâb, *'Abbâs el-'Aḳḳâd: nâḳid,* Kahire 1965, s. 175; Âmir el-Akâd, *Lemeḥât min ḥayâti'l-'Aḳḳâd,* Kahire 1968; a.mlf., *Me'ârikü'l-'Aḳḳâd es-siyâsiyye,* Beyrut 1973, s. 63; İzzeddin el-Emin, *Neş'etü'n-naḳd,* Kahire 1970, s. 155; Ahmed İbrâhim eş-Şerîf, *el-Medḫal,* Beyrut 1974, s. 71; Şevki Dayf, *el-Edebü'l-'Arabî el-mu'âṣır,* Kahire, ts., 136-145; Mustafa Sabri, *Mevḳıfü'l-'aḳl,* Beyrut 1401/1981, IV, 10-15; Muhammed Mendûr, *eş-Şi'rü'l-Mıṣrî ba'de Şevḳī* [baskı yeri ve yılı yok], s. 139; Halit Zevalsiz, *Abbâs Mahmûd el-Akkâd: Hayatı Eserleri ve XX. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri* (doktora tezi, 1982), MÜ İlâhiyat Fak.; Hamdi es-Sekkût, *'Abbâs Maḥmûd el-'Aḳḳâd,* Kahire 1403/1983, I-II; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 266-267; Ahmed Mâhir el-Bakarî, *el-'Aḳḳâd: er-recül ve'l-ḳalem,* Kahire 1404/1984; Kehhâle, *el-Müstedrek,* Beyrut 1985, s. 323-325; Muhammed Mehdî Allâm, *el-Mecma'iyyûn fî ḫamsîne 'âmen,* Kahire 1406/1986, s. 137-140; Sıddîka bint es-Sıddîk, *'Abbâs Maḥmûd el-'Aḳḳâd,* Kahire 1986; Abdülkādir Rızk et-Tavîl, *el-Maḳâle fî edebi'l-'Aḳḳâd,* Kahire 1987; L. Vial, "al-'Aqqād (1889-1964)", *Arabica,* XI/3, Leiden 1964, s. 213-217; Muhammed Receb el-Beyyûmî, "el-Menha'l-İslâmî 'inde'l-'Aḳḳâd", *Mecelletü'l-Ezher,* LIII/6, Kahire 1981, s. 1059-1068; R. Allen, "al-'Aḳḳād", *EI²* *Suppl.* (İng.), I, 57-58.

 HALİT ZEVALSİZ

AKKÂM

(عكام)

Surre alayında görevli kişilere verilen unvan.

Akkâm sözlükte, "ücret karşılığı deve ile eşya taşıyan kişi, deve sürücüsü" anlamına gelir. Genellikle Arap olan akkâmlar, Osmanlı padişahlarının her yıl şâban ayının ortalarında Mekke ve Medine'ye gönderdikleri hediyeleri götürmekle mükellef idiler. Reislerine **akkâmbaşı** denirdi. **Surre*** alayına katılan akkâmlar sırtlarına kısa kollu, açık yakalı uzun beyaz gömlek, başlarına külâh giyerler, bellerine ipekli kumaştan kuşak bağlarlardı. Surre alayının önünde davullar ve dünbelekler çalarak Arapça şiirler okurlar, hoplaya zıplaya alayı şenlendirirlerdi. Surre-i hümâyunun nakli hizmetinde kullanılan akkâmlar alay ile birlikte İstanbul'dan Şam'a kadar giderlerdi. Son derece becerikli olan çadırcı akkâmları, yollarda konaklanacak yere birkaç saat kala hızlıca önden ilerleyerek kafile gelmeden süratli bir şekilde çadırları kurar ve her türlü istirahat hazırlıklarını yaparlardı.

Ayrıca, Osmanlı ordusunun vezir ve yüksek rütbeli kumandanlarına ait çadırları kurup kaldırmakla görevli çadır mehterlerine de akkâm denirdi.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Evkaf, nr. 10115, nr. 17271, nr. 18692, nr. 17008; Ahmed Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmânî,* İstanbul 1306, II, 1326; Süleyman Şefik, *Hicaz Seyahatnâmesi,* İÜ Ktp., TY, nr. 4199, vr. 84-85; Pakalın, I, 40-41; II, 384-385; Musâhibzâde Celâl, *Eski İstanbul Yaşayışı,* İstanbul 1946, s. 104; E. Ekrem Talu, "Surre Alayı", *Resimli Tarih Mecmuası,* III/29, İstanbul 1952, s. 1482.

 MÜNİR ATALAR

AKKİRMAN

Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Odesa eyaletinde bir şehir.

Dinyester nehrinin Karadeniz'e döküldüğü yerde, önü sonradan kapanarak kıyı gölü haline gelen bir körfezin sağ kenarında bulunmaktadır. Milâttan önce VI. yüzyılda kurulan ve ilk adı Tyras olan Akkirman, Rusya'nın en eski şehirlerinden ve Avrupa'yı Asya'ya bağlayan önemli ticaret merkezlerinden biridir. Türkler'in verdiği Ak Kirman adı, Ortaçağ'da ve sonraları kullanılan Aspron Castron, Cetatea Alba ve Bel Gorod gibi "beyaz kale" anlamına gelmektedir. Moğollar da hâkimiyetleri döneminde şehre Ak Libo adını vermişlerdir. Ebü'l-Fidâ ise Türkler'in önceleri buraya Akça Kirman dediklerini belirtmektedir.

1241 yılında Moğollar'ın hâkimiyetine geçen Akkirman, XIV. yüzyılda Cenevizler'in idaresine girdi; XV. yüzyılda ise Moldavya (Boğdan) Prensliği'nin bir parçasını oluşturdu. Osmanlılar tarafından ilk defa 1420'de denizden fethine çalışılan şehir, Fâtih Sultan Mehmed devrinde de iki defa kuşatıldı, fakat zaptedilemedi. Voyvoda III. Petru 1455'te Boğdan'da Osmanlı hâkimiyetini tanıyınca, Fâtih Sultan Mehmed Akkirman tüccarlarına 5 Receb 860 (9 Haziran 1456) tarihli bir fermanla Edirne, Bursa ve İstanbul'a uğrayarak ticaret yapma izni verdi. Akkirman II. Bayezid devrinde Boğdanlılar'dan alındı (4 Ağustos 1484); buranın fethi ile bütün Karadeniz sahilleri Osmanlı hâkimiyeti altına girdi. Fetihden sonra Rumeli beylerbeyiliğine bağlı bir sancak haline getirilen Akkirman, 1593 yılında yeni kurulan Özi eyaletine ilhak edildi ve limanının vergileri yeniden düzenlendi. Bu dönemde Akkirman sancağında 914 **timar*** bulunuyordu. Şehirde meşhur kalenin yanında II. Bayezid, Mengli Giray Han ve Yavuz Sultan Selim tarafından camiler, medreseler ve hamamlar yaptırıldı.

Şehzade Selim (Yavuz), babası II. Bayezid'e karşı yürüttüğü hareketin ikinci safhasında Akkirman'ı üs olarak kullandı. Akkirman Osmanlı hâkimiyeti döneminde Karadeniz ve kuzey ticareti için önemli bir liman olma özelliğini korudu. Burasının İstanbul, Edirne, Bursa, Trabzon, Kefe hatta Suriye ile ticarî bağlan-

Akkirman

